

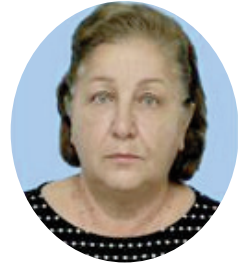
PEŞƏ TƏHSİLİ STRATEJİ YOL XƏRİTƏSİNİN ƏSAS HƏDƏFLƏRİNDƏN BİRİ KİMİ

Xatirə Hüseynova,

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının İnzibati idarəetmə fakültəsinin dekanı, iqtisad elmləri doktoru, professor

E-mail: khatira.huseynova@dia.edu.az

Səidə Qurbanova,

Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Dövlət İdarəçilik Akademiyasının Dövlət idarəetməsi və menecment kafedrasının dosenti, iqtisad elmləri üzrə fəlsəfə doktoru

E-mail: qurbanovaseide49@gmail.com

Son illər Azərbaycanda sosial-iqtisadi inkişaf sayəsində əldə olunan uğurlar ölkəmizə davamlı inkişafa keçidi mühüm bir məsələ kimi qarşıya qoymuşdur.

Ölkəmizdə həyata keçirilən iqtisadi siyasətin və islahatların davamlılığını təmin etmək üçün mövcud vəziyyətin dərinədən təhlili və yeni iqtisadi inkişaf strategiyasının hazırlanması məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 16 mart tarixli, 1897 nömrəli Sərəncamına əsasən, “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə Strateji Yol Xəritəsinin başlıca istiqamətləri”nin təsdiqi və bundan irəli gələn məsələlər haqqında milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın sektorları üzrə (8 əsas, 3 yardımçı olmaqla) 11 sahəni əhatə edən 12 Strateji Yol Xəritəsi hazırlanmışdır [1]. Strateji Yol Xəritəsinin həyata keçirilməsi üçün onun əhatə etdiyi sektorlardan asılı olaraq müvafiq dövlət qurumları üzrə tədbirlər planı və proqramlar hazırlanır. Məsələn, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə ümumilikdə 7 Strateji Yol Xəritəsi üzrə tapşırıqlar verilmiş və fəaliyyət planı hazırlanmışdır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, strateji yol xəritələri yalnız dövlətin maliyyə vəsaitləri və ya tədbirləri əsasında davamlı inkişafın təmin olunmasını nəzərdə tutmur. Özəl sektorun da bu sahəyə maraqlarının cəlb olunması və bu sahələrə investisiya axınının artırılması əsas məqsədlərdən biridir.

Strateji Yol Xəritəsinə əsasən, insan kapitalının inkişafını təmin etmək məqsədi ilə “Azərbaycan Respublikasında peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi” sənədi də hazırlanmış və respublikamızın peşə təhsili və təlimi prosesində bu hədəflər qarşıya qoyulmuşdur [1]:

- *işəgötürənlərin peşə təhsili və təlimi sisteminə integrasiyası;*
- *nəticələrə əsaslanan güclü maliyyələşdirmə sisteminin yaradılması;*
- *məqsədli peşə inkişafı proqramlarının yaradılması;*
- *sektorlar üzrə spesifik proqramların yaradılması;*
- *peşə təhsili və təlimi üzrə hədəflərin əldə olunmasına təkan verəcək vasitələrin tətbiqi.*

Bu sənəd peşə təhsili və təlimi sahəsində dünyada mövcud meyillər nəzərə alınmaqla, ölkədə əmək bazarının tələblərinə uyğun təhsil proqramları əsasında ixtisaslı kadrlar hazırlayan peşə təhsili sisteminin inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə çeviklik və integrasiya prinsipləri əsasında hazırlanmışdır. Peşə təhsili və təlimi sektoru üzrə 2020-ci ilədək **strateji baxış**, 2025-ci ilədək olan dövr üçün uzunmüddətli baxış və 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün **hədəf baxış** müəyyən edilmişdir. Belə ki, 2020-ci ilədək olan dövr müddətində Azərbaycan Respublikasının peşə təhsili və təlimi sistemində strateji hədəflər aşağıdakı kimi müəyyənləşdirilmişdir:

- *ölkədə əmək bazarının tələblərinə cavab*

verən mühəndis-pedaqoji heyətə, yenilənmiş təhsil proqramlarına (kurikulumlara) və peşə standartlarına malik optimallaşdırılmış müəssisələrdən ibarət peşə təhsili və təlimi sisteminin formalaşdırılması;

– 2025-ci ilədək olan dövr üçün uzunmüddətli strateji baxışda əmək bazarının tələblərinə cavab verən peşə standartları və təhsil proqramları (kurikulumlar) əsasında ixtisaslı işçi qüvvəsi hazırlayan, hər bir sektor üzrə işəgötürənlərlə sıx əməkdaşlıq əlaqələrinin qurulduğu, funksional peşə təhsili və təlimi müəssisələrinə malik peşə təhsili sisteminin formalaşdırılması;

– 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün strateji hədəf baxışda potensial istedadlı gəncləri aşkarlayaraq, cəlb edən prioritet sektorları innovativ və yüksək əmək məhsuldarlığına malik işçi qüvvəsi ilə təmin edən və beynəlxalq səviyyədə tanınan rəqabətqabiliyyətli sistemin qurulması nəzərdə tutulur.

Sənəddə əks etdirilir ki, aparılan proqramlar real ümumi daxili məhsula (ÜDM) 6 milyon manat təsir edəcəkdir. Lakin digər sektorlara dolayı təsiri nəticəsində ümumi iqtisadiyyatdakı təsiri 1 milyard manat hesablanmaqdadır. Bunun əsas səbəbi isə sənədin əsas prioriteti olan insan kapitalının inkişafı iqtisadiyyatın digər sektorlarında da yüksək peşəkarlığa sahib işçilərin cəlb olunması ilə əmək məhsuldarlığının, rəqabətqabiliyyətliliyin artırılmasına səbəb olmaqla onların gəlirlərində də yüksək artıma təsir etməsidir. Beləliklə, insan kapitalının iqtisadiyyata multiplikativ təsiri nəticəsində milli iqtisadiyyatın demək olar ki, bütün sektorlarında artım müşahidə olunacaqdır. Peşə təhsili və təlimi sənədi tərtib olunarkən bu sektorda global mühitdə müasir trendlər nəzərdən keçirilmiş və bu trendlərə uyğun fəaliyyət planı hazırlanmışdır. Əmək bazarının tələblərinə cavab verən kadrın hazırlanması hazırda demək olar ki, bütün dünya ölkələrinin əsas problemlərindən biridir. Bu problemi həll etmək məqsədi ilə müxtəlif ölkələrdə fərqli strategiyalar həyata keçirilir. Məsələn, ABŞ-da işçi qüvvəsinin idarə olunmasının intensiv modeli, Yaponiyada hazırda bir çox ölkələr tərəfindən istifadə olunan texnologiyaya əsaslanan “öyrətməklə öyrənmək” modelinin tətbiqi bu strategiyalara aid ola bilər.

Hazırda əsas trendlərdən biri də təhsilin

kəmiyyət, keyfiyyət və gözləntilər baxımından əmək bazarının tələblərinə uyğunlaşdırılmasıdır. Əmək bazarında – iş yerlərində və iş yerlərindən kənarda peşəkarlığın artırılması məqsədi ilə təlimlərin həyata keçirilməsi diqqəti cəlb etməkdədir. Müasir dövrdə əsas global trendlərdən biri də, kiçik və orta sahibkarlığın stimullaşdırılması məqsədi ilə gənclərin şəxsi biznesinin yaradılması istiqamətində bilikləndirilməsidir. Bundan əlavə, marketinq kompaniyaları vasitəsi ilə peşə təhsili və təlimi proqramlarının ictimailəşdirilməsi də diqqəti cəlb edən məsələlərdəndir.

“Peşə təhsili və təlimi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”nin tətbiqi ölkədə bu sahəyə marağın artmasına və sektorun kompleks şəkildə analiz edilməsi ilə inkişaf planlarının hazırlanmasına səbəb olmuşdur. Yol Xəritəsində mövcud peşə təhsili və təlimi sisteminin SWOT təhlili aparılmışdır [2, s. 9]. Təhlilə əsasən respublikamızda peşə təhsili sisteminin zəif və üstün cəhətləri əks olunmuşdur. Maddi-texniki bazanın zəifliyi, pedaqoji və rəhbər kadrların azlığı, özəl sektorun marağının az olması və zəif maliyyələşdirmə mənbəyi bu sistemin əsas çatışmazlıqlarındandır. 2020-ci ilədək strateji baxışda əsas prioritetlərdən biri peşə təhsili və təlimi sisteminin hüquqi bazasının formalaşmasıdır. Həmçinin bu dövr ərzində zəif maddi-texniki bazaya malik təhsil müəssisələrinin fəaliyyətinin dayandırılması və ya onların birləşdirilməsi, o cümlədən, xarici təcrübələrin öyrənilməsi yolu ilə bu sahədə maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi də əsas məsələlərdəndir. Bundan əlavə, mühəndis-pedaqoji heyətin diaqnostik qiymətləndirilməsinin aparılması və onlara lazımi təlimlərin keçirilməsi, ümumilikdə mühəndis-pedaqoji heyətin inkişaf etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. 2025-ci ilədək işəgötürənlərin və digər maraqlı şəxslərin də maliyyə vəsaitlərinin bu sahəyə cəlb olunması hədəflənmişdir. Mövcud vəziyyətdə əksər şirkətlər peşə təhsili müəssisələrini bitirən şəxslərin əmək bazarının tələblərinə cavab vermədiklərini qeyd edirlər. Strateji Baxışda bu məsələnin həlli üçün özəl sektorla dövlətin birgə fəaliyyətinə əsaslanan pilot peşə təhsili müəssisələrinin fəaliyyəti hədəflənmişdir. Bu müəssisələrdə veriləcək biliklər daha çox şirkətlərin öz işçilərindən tələb etdikləri bacarıqlarla bağlı olacaqdır. Bu isə

öz növbəsində, həm əhalinin işlə təmin olunmasını, həm də məhsuldarlığın yüksəldilməsini təmin edəcəkdir.

Peşə təhsili və təlimi sektoru üzrə 2025-ci ilədək olan bu dövr üçün uzunmüddətli baxışın əsas məqsədi işəgötürənlərlə əməkdaşlığın təmin olunmasıdır. Bu əməkdaşlıq peşə təhsili və təlimi müəssisələrinin həm maddi-texniki bazasının, həm də maliyyə mənbələrinin möhkəmləndirilməsinə imkan yaradacaqdır. Eyni zamanda, qarşılıqlı olaraq işəgötürənlərin də müasir dövrün tələblərinə cavab verən kadr ehtiyatı ilə təmin olunmasına şərait yaranacaqdır. “Milli Kvalifikasiyalar Çərçivəsi”nin qəbulu və tətbiqi də nəzərdə tutulur. Peşə təhsili müəssisələrini bitirən şəxslərin ali təhsil müəssisələrinə qəbulu prosesində güzəştlərin olması, eyni zamanda, bu müəssisələri yüksək nəticələrlə bitirən tələbələrə ali məktəblərə imtahansız qəbulu üçün mexanizmlər yaradılacaqdır. Peşə təhsili müəssisələrinin qiymətləndirilməsinin təkmilləşdirilməsi üçün dövrün tələblərinə cavab verən mexanizmlər vasitəsi ilə təhsil müəssisələrini bitirən tələbələrin monitorinqinin aparılması həyata keçiriləcəkdir.

Peşə təhsili müəssisələrinə də beynəlxalq sertifikatlar veriləcək və standartlara cavab verən təhsil sistemi yaradılacaqdır. Həmçinin işəgötürənlərin bu sistemə daha yaxından inteqrasiya etməsi onların bu sistemdə təhsil prosesindən başlamış, maliyyələşdirmə mexanizmlərinə qədər bütün məsələlərdə yaxından iştirakına şərait yaradacaqdır. Təhsil müəssisələri qismən və ya tamamilə özəl sektor tərəfindən maliyyələşdiriləcəkdir. Bu da öz növbəsində, təhsil müəssisələri arasında rəqabətin artmasına və nəticədə aşağı rəqabətqabiliyyətli müəssisələrin sıradan çıxmasına səbəb olacaqdır. Bundan əlavə, peşə təhsili müəssisələrində sahibkarlığın və yaradıcı ideyaların dəstəklənməsi məqsədi ilə bu işlə məşğul olan tələbələrin ideyalarının həyata keçirilməsi üçün laboratoriyalar yaradılacaqdır.

“Peşə təhsili və təlimi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”nin icrası üçün 190 milyon 950 min manat investisiya tələb olunur. Layihənin həyata keçirilməsi üçün lazım olan maliyyə mənbələrinə aşağıdakılar aiddir:

- dövlət büdcəsi və büdcədən kənar fondlar;
- Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun vəsaitləri;
- yerli büdcələr;
- mülkiyyət formasından asılı olmayaraq yerli idarə, müəssisə və təşkilatların vəsaitləri;
- birbaşa xarici investisiyalar;
- ölkə bank sisteminin kreditləri və qrantlar;
- beynəlxalq təşkilatların və xarici dövlətlərin kreditləri, texniki və maliyyə yardımları;
- qanunvericiliklə qadağan olunmayan digər mənbələr.

Həyata keçirilən tədbirlərin yoxlanılması və onlara nəzarət edilməsi, eləcə də baş verə biləcək mənfi halların qarşısının alınması məqsədi ilə koordinasiya qurumu yaradılacaq (delivery unit). Strateji Yol Xəritəsinin nəticələrinin qiymətləndirilməsi və monitorinqinə beynəlxalq standartlara cavab verən mexanizmlər tətbiq olunaçaqdır. Monitorinq və qiymətləndirmə əsasən, rüb ərzində əldə olunmuş nəticələrlə hədəf indikatorları arasındakı kəmiyyət və zaman uyğunluğuna əsaslanacaqdır. Rüb üzrə görülmüş işlərə dair hesabat rüblük iclasdan ən azı 10 gün əvvəl əsas icraçı təşkilatın rəhbərləri tərəfindən koordinasiya qurumuna təqdim ediləcəkdir və burada 10 gün ərzində bu məsələlərin təhlili həyata keçiriləcəkdir.

Beləliklə demək olar ki, Strateji Yol Xəritəsinin son məqsədi peşə təhsili və təlimi sisteminin kompleks şəkildə inkişafını təmin etmək, o cümlədən, işəgötürənlərlə sıx qarşılıqlı əlaqələrin yaradılması ilə müasir əmək bazarı tələblərinə cavab verən yüksək məhsuldarlığa sahib, beynəlxalq standartlara cavab verən işçi qüvvəsinin yaradılmasıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi. 2016.
2. Azərbaycan Respublikasında peşə təhsili və təliminin inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi. 2016.
3. “Japanese-style Human Resource Management and Its Historical Origins” Chiaki Moriguchi, Hitotsubashi University, 2010.